

smo ih retko svesni, simbolička značenja i stvaralačka uloga svetova mašteta u životu modernog čoveka igraju važnu ulogu.

Dosledno temeljnom nastojanju da ukaže na kontinuitet ljudske misli i mašteta od arhaičnih davnina do savremenog doba, Elijade u eseju »Okultno i suvremeni svijet« promišlja značenje i smisao okultizma i spiritizma u našem vremenu. Odredivši pojmove »okultno«, »okultizam« i »ezoterija«, on daje sažetu retrospektivu interesovanja za svet okultnog, od sredine devetnaestog veka do naših dana. Naročita pažnja posvećuje se budenju zanimanja američke omladine za okultne ezoteričke tradicije. Iako se ne usredstuje temeljnje na socijološku, psihološku i političku ravan značenja, Elijade uviđa da je renesansa interesovanja za okultno sredinom šezdesetih i sedamdesetih godina izazvana radikalnim nezadovoljstvom mlađih svetom tradicionalnim vrednostima, etosom racionalnosti i pragmatičnosti zapadne civilizacije. »Eksplozija okultnog«, pomarna trka za astrološkim predviđanjem budućnosti, stvaranje brojnih kultova i verskih sekta, posvećenih ezoteričnim društavima itd. – sve to govori o pokušajima mlađih da, kao odgovor na kulturnu krizu gradanskog društva, ponude alternativni kulturni model. Savremenih parareligioznih i neoreligioznih, magijskih i okultnih pokreti mogu se »čitati« i kao nezadovoljstvo postojećim institucionalnim religijama. U mističkim, hermetičkim i okultnim primesama u kulturi mlađih oseća se egzistencijalna težnja za obnovom moralnih i kulturnih vrednosti, za alternativnom društvenošću koja ne bi bila lišena arhaško-mitskih dimenzija bivstvovanja i stvaralačkog načina postojanja u svetu.

Poslednje poglavje – »Duh, svjetlo i same« – manje je komunikativno od prethodnih pisano za stručni časopis, ono obiluje podacima o nedovoljno poznatim kulturama Irana, Indije i Južne Amerike. Autor u njemu analitički ispituje »doživljaj svetlosti«, videći u njemu metaforu božanskog, odnosno ljudskog duhovnog stvaralaštva.

Mnogi naučni autoriteti u oblasti religije i van je osporavali su Elijadea. Jedan od njih nazvao ga je »šamanom« u naučničkom ruhu.« Iako je tačno da mnoge stanovišta ne bi mogla izdržati ozbiljniju kritiku, delo ovog teoretičara reći još uvek je »ukusna hrana« za širok krug čitalačke publike. Postavši i samo pomoćna kultura, ono još jednom potvrđuje Elijadeov stav da ono što je a la mode ne može uništiti nikakva kritika.

BRANIMIR DONAT: »OLISBOS« »Vuk Karadžić«, Beograd 1982.

Piše: Vojislav Sekelj

Knjiga eseja Branimira Donata »Olisbos« skicira dijalektički pomak unutar određenog formiranja svijesti i shvatanja svijeta u Krucijalnoj ovisnosti o dozora života i književnosti. Osnovne elemente odnosa tvore: mit kao opće i sudbina kao pojedinačno. Sam pomak ide na liniji ukinuća mitske veze čovjeka i sudbine i uspostavljanja važenja logičke, strukturalne veze kroz posebnosti, koja u sebi krije surrogat cijeline, odnosno stvara iluziju totaliteta. Donat pomak diskurzivno prati u načinu funkcionaliranja klišea, a u procesu kanonizacije i dekanonizacije, s obzirom na to da djelu uvijek nešto (u biti transcedentno) prethodi, činu radnja akt stvaranja.

Arhetipska čežnja čovjeka da na egzistencijalna pitanja odgovori iz društvenog konkretnuma, iz iluzije općevažećeg totaliteta, da sankcionise, ali i dokine mitsku vezu mišljenja i bića (mitsku, lažnu, pogrešnu svijest), a u nevidljivom spolu označenog i znaka (na potezu: referencija, referens, gdje svijest ima dvostruku ulogu), i da simbolima izrazi ne-iskazivo, kako bi svijest obilježila put zajedništva nade – vodi čovjeka kroz kliš, matricu, kroz dogmu i dijalektičku negaciju istih. U ovome sklopu, ali ne na ovome mjestu, valjalo bi promisliti da li se dijalektička moć dijalektike ispoljava samo u odnosu na nešto već petrificirano, inkustrirano (ovde je meritorna Markssova opaska Starim Grcima, kao nedostignom uzoru ili joj je imanentna potencija stvaranja novog, originalnog. Problem se usložnjava u dva pravca: ili stvaranja ex nihilo nihil ima realnu podlogu, što bi moglo značiti da je nauka, kultura uopšće, postavljena na temelj proizvoljnog pravog pokretača, razvijenog u svijesti do kozmičke egzaktnosti, što sprečava divljenje proizvoljnog (da se u svemu vidi i nalazi sve; jasno, ovdje se država, ideologija, javlja kao regulator i posrednik svodenja na mjeru), razvijenog i sredenog do antropološkog par excellence; ili prihvati da dogma leži u osnovi dijalektičkog skoka, s obzirom na to da dogma nije lišena logike istine, sistema, njoj nedostaje kretanje u smislu razvoja, a pogotovo nije lišena kolektivnog doživljavanja, percepcije pojma »lijepog«. Tako su »kliš« i »original« polovi iste suštine i nisu suprotstavljeni, a time možemo i zaključiti, bez posebnih pretencija na samo određenje tih pojmove, da je avantgarda moguća tek i samo u odnosu na snažnu i jaku tradiciju. I pitanje kiča, kako to Donat primećuje, i sam kič moguć je tek u kulturi postojanja istinskih umjetničkih tvorenina, a čim nešto se nečim stupi u neki odnos, postoje neodrediva mjesa, koja taj odnos čine mogućim, kroz one nosiće istih i sličnih kvaliteta, koji se i odnose, tako kič biva umjetnost, a umjetnost postaje kič. Dijalektička sprega dogme i dijalektike, kretanja i mirovanja, u odnosu na prvi pokretač (proton pseudus ili neki drugi princip) kroz povijest se osamostalila, i mjesto i značenje prvog danas nema bitno važnost; tako se u povijesti očita dogma prikazuje i lažnoj svijesti predstavlja kao dijalektička istina u ime povijesnog čovjeka.

Ovom digresijom ocrtavamo i pokušavamo operavati složenost problematike knjige »Olisbos«. Donat svoju analizu usmjerava većim djelom na problematiku gibanja čovjekovog shvatanja i življenja pojma sudbine, koji u sebi sadrži i krije istinu bića i mišljenja kroz riječ, a borbi mita i logosa, opterećenoj svim novim i modernim tehničkim tekoninama, koji umjesto reforme mitske svijesti inauguruju krvu svijest. Nadu bez pokrića! permanentnu potrošnju, umjesto stvarnih potreba, proizvodnju novih i uvijek novih potreba u okvirima starih klišea. Od početka do kraja čovjekov život proteže se u polju neizvjesnosti, a u bogatog ravnih mogućnosti, i čovjek ne sivoj krimicom no vlastitom zaslugom, ostaje kao svijest razapet između ži-

vota i smrti, a da bi svoj položaj učinio podnošljivim i socijalno mogućim u okviru danih povijesnih okolnosti, prinuden je na neprestanu proizvodnju smista i osmišljavanje odnosa vlastitog pojavljivanja kako prema samome sebi (cogito, ergo sum), tako i prema drugima u dijapazonu od »pakao to su drugi« do »jubi bližnjega svoga kao sama sebe«. A proizvodnja smista u obzoru smišljenog življenja, u ovom našoj galaktičkoj osmozi, bića i mišljenja, predmeta i pojmove, moguća je na temelju imaginacije, koja univerzalno motivira vezanost bića za upravo postojanje i u kojoj se rađa iluzija celine i stvara harmoničnost u totalitetu odnosa čovjeka i svijeta.

Time se pitanje imaginacije pretvara u centralno pitanje odnosa svijeta i ljudskog trajanja u povijesti. I prije nego damo neki mogući odgovor na to pitanje, sam Donat već u uvodu piše, navodeći Borgesa, kako su sve moguće knjige već ispisane, dakle, i sve moguće priče negdje isprijevodjene. Dodamo li tome da je Nietzsche sahranio Boga, da polako umire i čovjek, i da se povijest ne javlja kao velika i stroga učiteljica života, nego prije kao struktura unutar koje se individua pretvara u jedinku (u stvar), u pojedinca koji funkcioniра po unaprijed određenim i utvrđenim programima, i da u »poklonjenju slobodi« djeleju trapav, poput medvjeda u prodavaoni stakla, s obzirom na to da ga ta sloboda u biti lišava odgovornosti (adgovornost nosi sudbinsku vezu individue i društva), onda pitanje imaginacije u kontekstu umjetnosti, napose književnosti, glasi: čemu književna proizvodnja danas i još? A odgovor može biti jedan i samo jedan: za zbijljsko »osvajanje« zadanih pokolonjenih sloboda! I upravo ovaj oksiomor je kutni kamen knjige, Osvojiti poklonjenu slobodu u zoru književnosti, umjetnosti općenito, znači borbu za reformu svijesti, a reforma svijesti »sastoji se samo u tome da dopustimo svijest tu da upozna svoju svijest, da ga probudimo iz sna o samome sebi, da mu objasnimo njegovo vlastito djelevanje«. Pitanje čemu književnost još, pretvaramo preko pitanja o imaginaciji u pitanje: da li danas u svijetu postoji društvo spremno i sposobno da dopusti neposredni susret svijesti i svijesti, radi demistikacije onih poluga i mehanizama koji sprečavaju čovjeka da istinski sanja? Odgovor je nijančan. I upravo to »ne« obavezuje danas suvremenu književnost da upravo na datostima traga za takvom metaforom totaliteta (recimo, marksizam je jedna takva metafora) gdje se zajedništvo čovjeka i čovjek, čovjek i prirode iskazuje u posebnom. A sadržajna snaga tog »ne« dolazi otuda što živimo u svijetu koji umjesto prepreka i sukoba između bića i mišljenja, stvari i pojmove, znanja i smisla, znaka i simbola, istine i ljepote, nudi iluziju identiteta i lagodnih alternativa, osrednjosti, pasabilnosti, koja u binarnoj vrtnji lišava čovjeka odgovornosti izbora. Čovjek je u mogućnosti da biri, no sam izbor ne obavezuje, već donosi sivu ravnodušnost. Između strasti i predmeta, znaka i osećanja, briše se volbeno pokreća snaga koja afirmira čovjeka u svijetu jedinstva različitog gdje su nevidljive veze trajnije i jače od vidljivih. Stoga je poklonjena sloboda, koju moderna književnost mora osvojiti, imperativ njenog i čovjekovog postojanja u žili reformiranja mitske svijesti. I kao što Einsteinova formulacija »sve je relativno« ne dokida znanost, tako ni Borgesov iskaz ne dokida mogućnost priče, nego je u srži proširuje, unoseći nove varante između zbilje i imaginarnog, na osnovu kojih dolazimo do univerzalnih veza čovjeka i svijeta. Stoga pitanje što je imaginacija vežemo za problem osnovnih ljudskih sloboda i puteve čovjekove zbijljske emancipacije, a time problem imaginacije postaje i središnji problem svijesti.

Kako nalazimo da je prirodna veza čovjeka i sudbine, života i povijesti, ljudavi i smrti, ţada i prakse, upravo priča (govor, mit), tada se kliše javlja kao nužnost koja objedinjuje, ograničava i rastereće čovjeka neugodnosti neizvjesnosti u krilu same neizvjesnosti, jer je kliše ujedno i negacija, ili prema za dijalektičku negaciju, naprijed razmatrana kao sprega dijalektike i dogme.

Branimir Donat u svojoj knjizi promišlja i analizu zadržava na sadržaju književnog djela, a umjetničko djelo djeli na parove, slojeve, na semantički ili denotativni i estetski ili konotativni aspekt informacije. Veća pažnja je usmjerenja ka semantičkom, koja je prevodiva, i upravo u toj previdnosti ogleda se značaj klišea, koji se često danas može reducirati na štanceraj što omogućuje akomodaciju lažnoj svijesti, da se saživi s predmetom, bez da razdvaja pojau i suštinu. To vodi k tome da se, recimo, za lažnu svijest simbol javlja tek na nivou signala, na koji ona tad reagira po dualnom sistemu vrhuljano, zabavno – dosadno, a na osnovu remanecije. Donat iz rakursa lažne svijesti daje implicite i odgovor na pitanje problema imaginacije. Postavlja se pitanje: što je imaginacija? Odgovor je kratak: imaginarno je sve ono što je dato kao stilistički uzrok, kao vrijednost po sebi, bez obzira na podrijetlo, jer imaginarno je ono što je vjerojatno, a što je društveno vjerojatno ilustrirajmo posljednjom scenom, iz filma Džona Forda, Čovjek koji je ubio Libertu Valansu, u kojoj iksusni novinar dere kompromitantni dokument o ostarijem senatoru, govoreći pri tom svom pomoćniku: »Na Zapadu, kada je legenda lepša od istine, mi tiskamo legendu«. Citat zorno ilustrira »pomak« koji ide od imaginarnе istine ka imaginarnо fikciji realnog, s težištem da sam tekst biva glavni protagonist romana, pisanja, a Lacanovu misao, koju iznosi Donat, možemo parafrasirati i ovako: subjekt koji čita, dok čita, da li je to isti onaj subjekt koji čita, ili je on zavedeni subjekt, subjekt koji to više nije upravo dok jeste. Jasno, ovdje se mora voditi računa o postojanju i djelovanju lažne svijesti, koja nastoji svijet lišiti problema, a primitivno i tromoj maštati dati slobodu u formi pilula, konzervi, vakum pakovanja i bezidejnog i beskonačnog pritisikanja do besvesti na razna dugmad.

Knjiga Branimira Donata promišlja problematiku mita (priče) i pomaka ka logusu (pričanja) sudbine i života, povijesti i strukture u polju književne tradicije Zapada, usresredujući pozornost ka semantičkom sloju djela. Veći dio knjige potencira problematiku u zoru lažne svijesti (potrebe stada), gdje kliše sam po sebi zadovoljava marginalne potrebe svijesti, poistovećujući se s perceptivnim kanalom, a ne potvrdom čovjekove osjetljivosti. Time se pitanje značaja kliča nameće kao fenomen samo po sebi, polazeći od tvrdnje A. Molesa da je klič odnos a ne stav, pridjev a ne imenica, koji se apsolira tek u razvijenoj kulturi, gdje su vidni šavovi opreke između kulture i civilizacije, a što dalje znači da sam predmet na sebi nosi relevantne književne, umjetničke činjenice (estetske momente). Jer »umjetnost je duh, a 'duh' je odnos koji se samo prema sebi odnosi« (Kierkegaard). Šta je bilo potrebno ovom umjetničkom duhu da se objektivira, te tako stupi i u odnos prema nečim tudem: prema povijesti čovječanstva? (I. Focht). Taj duh u povijesti može se objektivirati i kao klič, ali i kao umjetničko djelo. Po čemu

to umjetničko ima potrebu da trascendira realno? Težište određenja kiča kod Molesa je odnos, a Focht to sadržajno obogaćuje (jasno, ne u kontekstu suženom na kič) i izoštrava u pitanju: zbog čega to umjetničko ima potrebu da se prema nečem, sebi tudem, odnosi, da se emanira? Umjesto odgovora, ističemo da Marx o odnosu kao odnosu dosta govori, pa čitamo da je neposredan prirodan odnos čovjeka prema čovjeku – odnos muškarca prema ženi, da se iz tog odnosa može prosuditi o cjelokupnom stupnju čovjekove obrazovnosti i da iz karaktera tog odnosa slijedi koliko je čovjek postao za sebe i po sebi, i koliko je sebe shvatio kao rodno biće. Na liniji da je »duh odnos«, a s obzirom na to da nosilac duhovnog može biti samo i jedino čovjek i da je pitanje potreba svedeno na prirodnu vezu odnosa muškarca i žene, te da je sam taj odnos po svojoj vokaciji umjetničko djelo (koliko smo mi daleko od takvog prilaza tom odnosu, drugo je pitanje), onda je suština odnosa čovjeka prema čovjeku (čitat: u perspektivi prema prirodi) skrivena u odnosu žene prema muškarcu i muškarca prema ženi. Nalazimo da je sam odnos iz klasnog formiranja nužno ambivalentan, čiji je »kliš-«-denotacija: brak, u produžetku država, konotacija: ljubav! Ljubav, veza i ljeta i duha preko duha i tijela.

U toj složenoj vezi krije se od pamтивjeka rudimentalni agens umjetnosti, stvaranja općenito, gdje se traga za univerzalnom metaforom življenja same veze, koja se, gledajući način, kao »veza« najčešće u književnosti ostvaruje kroz smrt. Kroz ono vječno isto, a drugo, u krajnjem sudaru konačnog i neizmjernog. Iako je ljubav temeljni odgovor na smislena pitanja ljudske egzistencije odgovor koji uključuje i komponentu negacije, smrt, kao rješenje ovog našeg pojavitivanja pod zvjezdama, onda ljubav u sebi sadrži one elemente odgovornosti na osnovu kojih zaključujemo (momenat logike) s pravom svješću o vlastitom Ja – Ti odnosu prema svijetu. A kako se duh najintenzivnije prema životu odnosi upravo u umjetnosti i kroz umjetnost, iako preko nje čovjek proizvodi svoje prave i istinske potrebe (bezinteresni interes), iako se u umjetničkom (umjetničko življenje – Marx; metafora navedena po D. Grliću) stvara pozitivna napetost razvoja vrste (»Gledati u oko krave na paleolitski, na kretski, na asirski ili na egipatski način i vidjeti njen pogled tako kako ga je ugledao Chagall, nije jedno te isto« – Krelja). Ona možemo reći da se upravo u tom odnosu nalazi trajno rješenje bez rješenja vezanosti života i sudsbine, mitosa i logosa, jezika i svijesti, rada i prirode. Književnost je doprinela velikom oslobađanju čovjekove strasti i stvaraju novog senzibiliteta, otkrila je nove prostore, prodrla u dubine i zahvatila onaj talog (kolektivne svijesti) na kojem treba dalje graditi i stvarati, no ona je postala i žrtava istih tih sloboda. Odnosi su se izdeologizirali, između vlasti i moći, stupa fenomen vladanja i posjedovanja svega. Tako živimo u jednoj civilizaciji u kojoj je sudsina supstituisana povješću, organskoj strukturi, život i smrt su dio svakidašnjice u toj meri da se granica briše, ljubav je sve više sloboda tijela bez duha, jednom riječju, između lažne svijesti i tudenja dolazi do preklapanja, identifikacije unutar koja se čovjek osjeća prijatno i manje ugrožen, jer sve manje osjeća svijet drugog čovjeka. I stoga, ako u ljubavi nalazimo bitne odgovore na egzistencijalna pitanja, moramo promisliti Donatov navod: »Nešto se u književnosti dešava. Žena je, s jedne strane, ostala i dalje cilj želja, ona je i dalje ostala majka, patnica, heroj, međutim, nisu li te oznake već određene parametrima tradicionalne književnosti, nisu li to likovi koje radaju tradicionalne arhetipske situacije književnosti koja želi biti u doslihu s običajima i potrebama određenog društva? Nova

žena želi pod svaku cijenu Sudbinu zamijeniti za Život. Ljubav se pojavljuje samo kao nostalgija prema jednoj izbuljenoj realnosti. Ako je jedna realnost izgubljena, treba uspostaviti drugu. Tu drugu realnost valja potražiti na planu erotike, na onoj uskoj mediji između Života i Smrti, između Obnavljanja i Uništavanja. Naša civilizacija je katastrofične naravi, slike koje je predočuju proizvodi moderna književnost, u kojoj se stari identiteti gube. Ali, iako je teško doseći čovjeka, mi nastojimo nadmašiti sebe. U tome je jedan od razloga veličine i bijede literature. Žena traži svoj identitet. Odbacuje prispođe koje su joj odabrali drugi. Pokušava izmijeniti vizuru, svoju sudsbinu više ne predaje muškarцу, ona mu je otimljie. Oslobođenje ne vodi u tom slučaju pravoj slobodi Para nego osamostaljuje oboje. Moderna književnost istražuje. Ne zadovoljava se sa postojećim i zato izmišlja nove utopije.«. Pitanje što se događa s književnošću je zapravo pitanje što se događa čovjekom. Moderni čovjek se ideologizira, determinizira, indoktrinira unutar novih parova opozicije, on se na sebi svojstven čin razapinje između Kierkegaardove opaske: »Ubogo je ljubiti jednu, banalno je ljubiti sve...« (navod po B. Donatu) Realno se troši kao imaginarno, da bi se zadovoljili zakoni komunikacije u kojima prepoznajemo relevantne društvene sadržaje, zamjetili smo da se njihova povjesna semantička kristalizira oko ose univerzalnih, ali ujedno i kanoniziranih struktura» (B. Donat). Stereotipno, umjesto fenotipa i genotipa. Stereotipno kojem moramo dati dužnu pozornost iz razloga reforme svijesti, jer stereotipno u sebi nosi dva sloja: socijalni i estetski. A samo društveni čovjek ima potrebu za imaginarnim, unutar kojeg je kritička konfrontacija prema zbilji i samom društvu uvjet razvoja čovjeka kao vrste. Na koji način će se širiti i osvajati polje imaginarnog zavisiti od mnogo faktora i mnogih odnosa. Trijada moć logos, mitos, gdje logos guta mitos i postaje nova vlast na pozornici svijeta i vlasta, caruje, a između znaka i događaja egzaktne se uspostavlja logička (strukturalna) veza i lažna svijest priču degradacija u pričanje (često bez kraja i konca) simbol na znak, odnosno na signal, te čovjek gubi moć da u slobodi slobodno da se čudi i mašta u svijetu gdje sve više ja postaje On, dvostruko opominje.

Branimir Donat napisao je izvanrednu i našem podneblju potrebnu knjigu a ovim smrću prikazom te složenosti pokušali izdvojiti i pratiti jedan imanentan sloj značenja, koji nije eksplikovan, jer knjiga je nastala kao analiza sarža u zoru analitičkog čitanja i okrenuta je za jedno buduće sintetičko čitanje, za čitanje u ime čovjeka, za čitanje čiji je rodni odnos latentni odnos žene i muškarca, sa simboličkim zajedničkim nazivnikom u samom naslovu knjige. To novo čitanje znači shvatjanje uloge čovjeka u svijetu koji postaje svijestan vlastite mističke svijesti i lažnih loboda, u svijetu koji bitiše po formuli proizvodnje i potrošnje, gdje potrošnja dvostruko proizvodi proizvodnju, stvarajući pri tom jedan alienirani svijet odnosa, s obzirom na to da se nalazimo tek na pragu novog čitanja pročitanih knjiga.

ALBREHT ROMAN: »PUTEVIMA DRUŠTVENO-SVOJINSKIH ODNOSA«, »Savremena administracija«, Beograd 1982.

Piše: Radivoj Stepanov

»Putevima društveno-svojinskih odnosa« knjiga je istaknutog jugoslovenskog ekonomiste i aktivnog društveno-političkog radnika Albrehta Romana, a pojavila se pred čitaocima u takvom društvenom kontekstu kada je tačnost naučne reči, više nego ikad ranije, pod proverom savremenih tokova društva, a javno mnenje više razumevanja za naučne improvizacije i »staru slavu« autora. Svestan ovih zahteva vremena i respektujući njihovu imperativnost, autor je s pravom, koje i drugi od njega očekuju, postavio sebi zadatke: promišljanje ove značajne i složene problematike socijalističke zbilje u duhu bogate Kardeljeve teorijske misli i bogatog iskustva prakse socijalističkog samoupravljanja jugoslovenskog društva.

Koje su osnovne karakteristike knjige?

1. Primerena razumljivost stručnog jezika i jasni pravci razmatranja ove klasno određene problematike, pri čemu se ne pada u zamke uobičajenih klisia i prezimenih interpretacija i iskušenja pukog odslikavanja ideja i jezika nekog autoriteta.

2. Cvrsta tematska koherencija u cilju da se da »prilog proučavanjima socijalističkih samoupravnih društveno-svojinskih odnosa i njihovom ostvarivanju u našoj društvenoj stvarnosti«.

3. Metodološki pristup priučavanjima društveno-svojinskih odnosa pokazuje umijeće autora da istovremeno i podjednako sigurno vlađa na dva, uzajamno povezana, epistemološka plana: pozitivno-empirijskom, kao osnovnom, i naučnoteorijskom, kao izvedenom.

U odeljku »OSVRT NA SADAŠNJI DRUŠTVENO-EKONOMSKI TRENTAK«, sigurnošću dobrog poznavaoca društveno-ekonomskih prilika jugoslovenskog društva, autor konstatiše da u »sadašnjem trenutku i predstojećem razdoblju pred našom društvenom zajednicom i njenim socijalističkim, samoupravnim, društvenim snagama stoji, pre svega, dva osnovna zadatka: – prvi, korenito i odlučno preseći sa privrednom praksom koja obezbeđuje znatan deo sredstava za tekuću i proširenu reprodukciju putem zaduživanja u inostranstvu, na račun budućeg dohotka; – drugi, u društvenoj proizvodnji osloniti se, pre svega, na sopstvene snage i iskoristiti ogromne nagomilane a proizvodno nedovoljno korištene unutarnje rezerve« (str. 14).

Roman ove zadatke ne smatra neostvarljivim. Naprotiv. Ostvarivanje prvog zadatka neophodno iziskuje istovremenu, organizovanu i uskladijenju privrednu i političku aktivnost radnika i radničke klase, polazeći od rada do političkog odlučivanja, i od opštine do Federacije. Takvom aktivnošću, u kojoj neće biti izuzetaka i izuzimanja, mora se odlučno uhvatiti ukoštač sa štetnom privrednom praksom, privrednim volontarizmom i kratkovidim privrednim pragmatizmom. Ostvarivanje drugog zadatka postiglo bi se iskoriscavanjem ogromnih rezervi prirodnog bogatstva, iskoriscavanjem rezervi u sredstvima za proizvodnju u proizvodnom, robnom i novčanom vidu, iskoriscavanjem tekućeg rada, boljom organizacijom rada, poslovanju, planiranjem na naučnim saznanjima, uvažavanjem ekonomskih zakonitosti itd.

U odeljku »TEORIJSKA POLAZIŠTA I OSNOVE DRUŠTVENE SVOJINE« centralno mesto pripada tezi, postavljenoj u duhu naučnog socij-

swans val, engleska